

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1952 чылда үлээштигөөр 1952 ч. июнь 11, СРЕДА № 113 (2543).

Идеология ажылының деннелин бедидер

Бистиң партиявыс ленинизмге шынчы чоруу-биле кезеде тилеп келген болгаш тилеп турар. Улуг Ленин болгаш оон херзини гениалдыг уламчылачызы эш Сталин марксизмни төөгүңүң чаа байдалдарыга таарыштыр хөгжүтүшкөөн, оолышевизм партияны чепселген.

Партия улус массаларының калбак кезеэ Ленин — Сталинның идеяларына амыр-дыш чок өөредип кижиздирип, оларны ленинизмни тугуңуң адаа-биле бистиң чуртувуска коммунистниң нитилелди тургузарының херээ дээш демиселге сырый катыштырып турар.

Ажылчы чонну коммунистизмге өзүгү кижиздирер, кижилерини меделеринден капитализмниң артышкынынарын алып тилээр дээш демисежери амгы үеңиз байдалына шиттирериле улуг ужу-дузалыг болур. Идеология ажылының талазы-биле партияның үндүрүп турар шиттирлеринде болгаш эш Сталинның айтышкынында идеология ажылының талазы-биле чугула сорулгаларына тодаргайлап, ол сорулгалары боттардыгы чорударының аргаларына, оруктарыны айтып, коммунистизмге өзүгү чаа кижилерни кижиздирерини, сагыш-сеткил культуразының херектиг чугула чүдүлдерни тургузарының талазы-биле идеология кадрларының болгаш партия организациаларының мурнунда туруп турар ажылдарың бедиң харысалгалың оналдап айтып турар.

Ажылчы чоннары коммунистизмге өзүгү кижиздирериниң херезинге ВКП(б) ТК-ның идеология ажылының талазы-биле төөгүлүг доктаалдары улуг ролду ойнаан. Ол доктаалдар литературага болгаш уран-чүлүгкө көстүп келир чамдык идея болгаш политика талазы-биле уткашынар чок болур чоруктарга, амгы үеңиз темаларындан хоорлуп турар база даштыкчы мурнуңа мөгээр чоруктарга удур болгаш литература, уран-чүлүгкө бедиң идеялар, партия-жи болур чорунуң угланган.

Идеология ажылы бистиң аныяк совет аблазывыстың байдалына онза улуг ужу-дузалыг болуп турар. Бистиң областың ажылчы чоннары совет тургузуңуң байдалына чүгө 8-ле чыл болуп турарын идеология ажылы чорударда таарыштыр өөренип көөр ужурулуг. Экономиканы болгаш культураны социалистизмге өзүгү чаартып тургузарының талазы-биле улуг чедишкениңериле болуп турар болувауса-даа, эрткин үеңиз артыкчылары ам-даа тудулуга чедир алып тилетинмей турарын билдир чугула.

ВКП(б) ТК-ның идеология айтырларының талазы-биле доктаалдарын күсөтүшкөөн, областың партия организациазы ажылчы чоннарының коммунистизм кижиздилезиниң талазы-биле дыка улуг ажылдары чоруткан. Кадрларның марксисци-ленинчи өөредилезиниң байдалы экижизен. Партия чырыдышкынының четкизи калбарган болгаш ында өөренип турар коммунисттериниң, партия кежигүңү эвес активчилериниң саны көвүдөөн. Партия чырыдышкынының амгы-амгы адырларында 4800 коммунистер өөренип турар. Кызыл хоорайда марксизм-ленинизмниң кежээки университетиде ажалдап турарында 277 коммунист болгаш интеллигенттер өөренип турар. Кадрларның марксисци-ленинчи өөредилези Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл районнарда эң-не организастыг чоруп турар. Кызыл хоорайның партия организациазының дыка хей политшколаларында, бөлгүмнеринде кичээлдер бедиң идея деннелге эртин, эки ажалдап турар.

Элэн хей партия организациаларының партия чырыдышкынының четкизинге ажалды экижидип алышында пропаганда-биле ажалды оларның экижидир тургусканындан улугу-биле хамаарып турар. Ам үеде областа 400 ажалды пропаганда-биле ажалдап турар. Пропаганда-биле Чөөн-Хемчик районда ажалды Биче-оол, Балдаа, Төгүс, Чаа-Хөл районда Элчей, Түмөтэй олар болгаш өскөлдөр-даа эки ажалдап турар. Бо пропаганда-биле өөредилге чылын чедишкениң доозарын хандырып, боттарының хүлээлгени ак-сеткилди-биле күсөткен.

Сонгу чүктүң колхозтарында

ПЕЧЕРА (Комп АССР). Кидыкы Сонгу чүкте чыгыг агаар болуп турар. Печера хемни өрүдүр турар колхозтарының шөлдериниң хари эрэн. Кожвинский районуң Усть-

Культура-чырыдышкын килдизи, театр, кино, бистиң парлагавыс, чорталчылар элэн эки ажалдап турар апарган.

Ынчалза-даа, бистиң областың партия организациазында идеология ажылының деннели ВКП(б) ТК-ның негеп турар негелдезин ыракта хандырып шыдавайн турар. Партия чырыдышкынында ам-даа четпестер бар болуп турар. Кол четпес чүве үл дээрге, ВКП(б) райкомнарының болгаш эге организациаларының талазындан идеология ажылы куду деннелге удуртуп турары болур. Кадрларның марксисци-ленинчи өөредилезиниң херзин ВКП(б) (нин Тес-Хем, Эрзин, Бай-Тайга райкомнары багай удуртуп турар. Бо өөредилге чылында ол районнарың хей-хей политшколаларына, бөлгүмнеринге кичээлдер идея-теория талазы-биле куду деннелге эртин турган. Часкы тарылга үезинде ол районнарда партия өөредилгези шуут соксаан турган.

ВКП(б) Кызыл хоорому база улуг четпестерин болдурп турган. Чүл дээрге, өөредилге чылының дүзүндө политшколаларының, бөлгүмнериниң ажылына контрольду чорударын кошкык тургузуп келген болгаш пропаганда-биле келген дуза көргүспей турган. Оон түнелде чамдык политшколалар, бөлгүмнер сандарап тараан, ылангыя авторотада, туйубу заводунда, областа эмнелгезинде бөлгүмнер сандарап тараан.

Ам үеде партия чырыдышкынының четкизинде түнел кичээлдер болгаш экзаменер эртин турар, ылангыя ВКП(б) райкомнарының, эге организациаларының сорулгазы болза, кадрларның өөредилезиниң түнелин үндүрүп, чаа өөредилге чылында өөредилге ажылы экижидир хемчеглерни ал чорудары болур. ВКП(б) ТК-ның айтышкыны чогоалчыларың Тыва область салбыры багай күсөдүп, бодунуң ажылы партияның негелдезинге дүүштүр ам-даа таарыштыр тургузуп ап шыдаван. Чогоалчыларың бижип турар дыка хей шүдүктөри ноомчукчуларга сагындарып артып калыр овуур-хевир чок, анычдыр бижээр хей-ле сөстөр-биле долдуруп турар.

Чонунуң экономиказының болгаш культуразының социалистизмге чаартылгазы литературада илеретинмей турар. Бо чорук чогоалчыларың политиктиг болгаш чогоалдыкчы өздүлдезиниң чыдып каап турарын херичилеп турар.

Большевик партия литератураны чонуну мораль-политиктиг чаңгызын катыштырып быжыгларында идеология талазы-биле чугула адыр кылдыр чугуладалап демделген келген болгаш демделген турар. Областың ажылчы чоннары коммунистизмге өзүгү кижиздирер, кижилерини меделеринде феодализмниң болгаш капитализмниң артышкыны-биле демисел литература фронтузунуң ажалдыкчыларындан бистиң амдыралдыкчы болуп турар чорудулгалары шын болгаш ханызы-биле чүрүп көргүзери негеп турар. Сонгаарладып болбас сорулга болза, областың национал театрының чогоалдыкчы ажылында улуг четпестерни узуткап, көргүзүлгениң идеялиг болгаш уран-чечен деннелин көдүрери, уран-чүлүг ажалдыкчыларының ортуңуңа политиктиг болгаш чогоалдыкчы мержежиле талазы-биле ажалдарны доктаамал чорудары болур.

Бистиң совет интеллигенттериниң-биле ажалды экижиптиң тургаш, идеология ажылы күштелдирер сорулганы чедишкениң шиттирлээр болдуам. Партия организациазы интеллигенттерини ажалдыкчы болгаш культураның тудушкунуна идеялиг киржиринде калбаа-биле хараа тудар сорулгалыг.

Тываның большевиктери идеология ажылы экижидип тургаш, бодунуң хүрээленин большевиктериниң улуг партиязын, бистиң ыяк баштыкчызы эш Сталинны долгандыр улам сырый катыштырып, коммунизм тудушкунуң сорулгаларын чедишкениң күсөдирине масса ажылчы чоннары мобилизастарлар.

Войск көдээ Советиниң колхозтары чер чарып кирипкен. Улгаттыр катышкан Сталин аттыг болгаш «Коммунизмге орук» колхозтар ногаа тарылгазын эгелзэн. (СЭТА).

ВКП(б) ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКУУСКОМДА

Областың колхозтарына болгаш совхозтарына 1952 чылда сизген ажаап алышыкынын база мал чемнерин силостаарын чорудар дугайында

Колхозтарга болгаш совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнин силостаарын чорудар дугайында ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1952 чылдың май 19-та доктаалын чугаалашкы, 1952 чылда сизген кезилдезинге болгаш мал чемнин силостаарына белеткел областың колхозтарында болгаш совхозтарында кончук багай чоруп турарын область Советиниң куускому болгаш ВКП(б) обкомунуң бюрору демделген тур. 1952 чылдың июньнун 1-ге чедир колхозтарда аът-биче сизген кестирер машиналарының чүгө 20 хуузу, совхозтарда сизген кестирер машиналарының 56 хуузу болгаш дырбааштарның 48 хуузу септетинген. МТС-терде трактор-биле болгаш боду чорааш сизген кестирер база сило доораар машиналарны септээр ажал херек кырында калбарбаан.

Сизген кезеринге болгаш мал чемнин силостаарына белеткел ажалдарын эң ылангыя Бай-Тайга, Барыин-Хемчик, Сүт-Хөл, Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнарының колхозтарында болгаш Бардык совхозта багай чорудуп турар, ол черлерде мурнунаазы шыкш нитиниң малынга чем белеткелин үнелеп көрбөй турар болгаш малдын чем суурун быжыглар дугайында хемчеглер албай турар.

Дыка хей колхозтар, МТС-тер болгаш районнар мал чемгерер сизген болгаш корнеподтарны таарышының планын амга чедир күсөтпезинер, сизген кезер шөлдерини хараганнарын, даштарын, дөңгелчктерин аштавайн турар, сизген кезер черлериниң шөлүн экижидерин болгаш суггарынын кылбай турар, малды чылдык кайы-даа үезинде оларга кадарып, чартык аш байдалга тургузуп, мал ажылын сайзыралырының херезинге хоралыг практика илеп турарлар.

Көдээ ажал-агыиниң область эргелин (эш Цеменко), дыка хей районнарың партия райкомнары болгаш райкуускомнар чыдып калган колхоз даргаларының ыдыг хоралыг хөөну-биле эптежип турарлар, кажан сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын багай организастаанындан, белеткел-тинээр мал чемин күрүнө өткөдүңа үргүлчү даңзылап турганындан дыка хей колхозтар болгаш совхозтар мал чемни белеткээриниң планын күсөтпезин, нитиниң малын чем-биле хандырбаан болгаш бо чылдаганнар-биле чуттан малга улуг чидиргелери таварыштырып, малдын продуктулуун бедидер талазы-биле онаалганы күсөтпезин, 1951 чылда болдурган чыгырыларын катаптап турарлар.

Сизген кезилдезин болгаш мал чемнерин силостаарын чорударына белеткел талазы-биле областың колхозтарының, МТС болгаш совхозтарының ыңчаар хожадап турары моон сонгаар шыдажыр арга чок деп область Советиниң куускому, ВКП(б) обкомунуң бюрору санап турар болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1952 чылдың май 19-та үнген № 2350 доктаалын күсөдире биле доктаадыры болза:

1. Нитиниң мал ажылының хергелгени бүрүн хандырар хемчээлди мал чеминиң курауларынын колхоз болгаш совхоз бүрүзүңе тургузары-биле сизген кезилдезинге болгаш мал чемнери силостаарына белеткел талазы-биле колхозтарының, совхозтарының хожадашкынын узуткаар болгаш 1952 чылда малдын бөдүүн чемин, силосту белеткээриниң планын тараа ажаап алышыкынын эгезинге чедир күсөдирини хандырарын көдээ ажал-агыиниң область эргелин (эш Цеменко), совхозтар трестизинге, (эш Софьинге), ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга, МТС-тер, совхозтар директорларына хүлээдир.

2. Районнарда, колхозтарга, совхозтарга, мында № 1—10 капсырталгалар өзүгү сизген болгаш сило белеткээриниң, ол шыкш сило салыр черлериниң септелгенин база тудуунуң планын болгаш графини бадылар.

Сизген белеткээриниң, сило салырының планын болгаш графини колхоз, МТС, совхоз бүрүзүңе беш хонук хуусаа иштинде чедирер.

3. Чоокку хуннериниң иштинде колхоз, совхоз бүрүзүңе корнеподтарны, хей чылда үнер сизген-терини, көк суланы болгаш чингез-терини тарылгазын доозарын, сизген кезилдезин болгаш мал чемнери силостаарын чорударыне белеткелде улуг четпестерни узуткаарын областың көдээ ажал-агыин эргелин (эш Цеменкога), совхозтар трестизинге (эш Софьинге), ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга хүлээдир.

Анаа хамаарыштыр ап чорудар

эр-ежок чугула чүдүлдер болза:

а) июнь 20-ге чедир колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда сизген кезер, сило доораар машиналарының септелгенин доозар, көдээ ажал-агыин хандырылга чериниң болгаш совхоз хандырылганын склдарында бар сизген кезер машиналары сандып сайгарар;

б) июнь 20-ге чедир сизген ажаап алышыкынын болгаш мал чемнери силостаарын чорудар талазы-биле бүгү сизген ажаап алыр машиналарын ийи ээлчегде ажылаарып, сизген-терини кезип эгелзенинден сонгаар 20 хонук иштинде сизгенин сарааттаан турарын кирибишаан, колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга сизген кезилдезин доозарын айткан ажал планнарын чогаалдып кылырын хандырар;

в) июнь 15-ке чедир колхоз, совхоз бүрүзүңе сизген шөлдерини суггарылганын, оларны хараган, дажын, дөңгелчин аштаарын болгаш сизген кезер участоктары мал чемни белеткээр бригадаларга быжыглап бээрин доозар;

г) июнь 25-ке чедир трактор агрегаттары дуржулгалыг трактористтер, колхозчулар, совхозтарының ажылчылары-биле четчелеп тургузар, механизасчтыкан ажаап алышыкына эң ажыктыг сизген кезер шөлдерин оларга быжыглап бээр, тракторунуң үлү дооралыг болгаш жокжуда комплектиги сизген кестирер машина бүрүзүңе 600 гадан куду эвести, боду чорааш сизген кезер машина бүрүзүңе 1000 гадан куду эвести, тракторунуң сизген доораар машина бүрүзүңе 800—1000 тонна силосту сезон дургузунда ажалдап кылырын хандырар.

4. 1952 чылдың июнь 25-ке чедир областың бүгү районнарына сизген кезер хандырларын, дырбааштарын, айырыларын, дөжү-маскаларын, шалаыштары болгаш сизген кезер машиналарының өске-даа артык кезектерин база колхозтарынын сизген ажаап алыр машиналарына машина үзү болгаш чаашкынын чедирген турарын облопребсоюжа (эш Кошаровка), областың көдээ ажал-агыин хандырылга черинге (эш Солдатовка) хүлээдир.

5. Областың көдээ ажал-агыин эргелин (эш Цеменкога), совхозтар трестизинге (эш Софьинге), ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга хүлээдир болза:

а) сизген ажаап алышыкынын эң эки агрегатхитиң хуусааларда чорудуп, кескен сизгенин үргүлчү андыр, оон кургадышкынын дүргөдөп тургаш, сизген кезилдези-биле оон сараатташкынын аразын улуг үүктелдирер чорукту болдурбайн, сизген кезилдезин 20 хонуктуң иштинде доозар төлөөдө, мал чемнери белеткээрини июнь 25-тен бүгү-ле черлерге эгелээр;

б) колхозчуларын, совхозтарының ажылчыларын ийиги чергениң ажалдарындан шуут хостааш, оларны сизген ажаалгазының ажалдарына, сило салырына бүрүн кириштирип, социалистизм чарышты калбартып тургаш, мал чеминиң белеткелдине ажалдап турар бүгү колхозчулар болгаш совхозтарының ажылчылары ажалдап кылырын хун нормаларын күсөткен болгаш ажал күсөткен турарын чедип алырын хандырар;

в) ырак черлерде сизген кезип турар колхозчуларга нитиниң чемнелгенин организастаар. Септелгенин өй-шаанда чорударына болгаш сизген ажаап алыр машиналарының үзүктел чок ажалдарына чоруп тургаш септелге кылыр базаларын эргежок чугула артык кезектер-биле хандырар;

г) бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга сараатташкынын соондары сизгенин хемчээрин болгаш мал чемнерин орулга кылдыр санап алырын, оларны самчыдап төтчеглээр чоруктан болгаш өрттен камгалаарын организастаар, сарааттаан сизгенини кажалаар. Мал чемнерин малга кайы-хамаан чок чидиртин кааптар чорукту болдурбас.

6. Областың көдээ ажал-агыин эргелин, совхозтар трестизинге, ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга сүмелзери болза:

а) колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнерин силостаарынын планын күсөдирин хандырып шыдаар хемчээлди сило кылыр черлериниң тудуун болгаш септелгенин июнь 20-де доозар, тараа ажаап алышыкыны эгелзээриниң бетинде сило салырының чыл планының 90 хууздан эвээш эвезин салган турар дээш мал чемнери силостаарына эрте эгелеп кирер;

б) мал чемнери силостаарынын техниказын шыгыгы сагытырын; ногаан чемнерин кескен доран ажаап алыр болгаш сөөртүрүн, ону дүрген кээндөткөп, эки тырырын, ишти

кажаалатынмаан оңгарларга болгаш үлдүргей довурактыг черлерге сило салырын болдурбайн, силосту эки ыяк болгаш өй-шаанда дуглаарын хандырар.

7. Составына райкуускомнарын, МТС-териниң, колхозтарының, совхозтарының даргалары кирген комиссиалар сизген кезилдезинге болгаш мал чемнери силостаарына МТС-териниң, колхозтарының, совхозтарының белеткелиниң хыналдазын 1952 чылдың июнь 20-ден 25-ке чедир чорудуп, хыналданын түнелдерин партия райкомнарына, райкуускомнарга чугаалажып, илерезин четпестерни узуткаарын областың көдээ ажал-агыин эргелин (эш Цеменкога), совхозтар трестизинге (эш Софьинге), ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга хүлээдир.

8. МТС ажылдакчыларынын эш Сталинга чагаада алган хүлээлгелерин күсөдирин барымдалааш, колхозтарга сизген кезилдезин белеткел чорударының харысалгазын болгаш 1952 чылда МТС-териниң машиналары-биле 40 мундан эвээш эвес гектар сизген кезер шөлдериниң сизгенин ажаап алырын, алды муң тонна силосту салырын хандырган турарын МТС директорларына хүлээдир.

9. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1952 чылда күштүг болдурар артыгарын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1951 чылдың май 23-теги доктаалының моон адаанда чүдүлдерин бүгү колхозчуларга, МТС-териниң болгаш совхозтарының ажылдакчыларына чедирип таныштырынын ВКП(б) райкомнарына болгаш райкуускомнарга хүлээдир:

а) колхозтарда силостаар сизгенин сөөртүр ажылды чорудуп турар МТС-териниң болгаш машаана мал ажылынын станциязынын чоллаачыларына, олар бүдүрер ажалдык планнагыин нормазын күсөткенде кол төлөвринден агалды салган тонна сило бүрүзүңе-ле 50-50 копейти немей төлөп бээр. Чоллаачы акшаны төлөп бээрде автотранспортун ажылындан кирген орулганы өзүгү ажаап МТС-тин агромуңу болгаш колхоз даргазының ажалды хүлээп алган актызын өзүгү чорудар;

б) колхозтарда сизген кезилдезинге болгаш мал чемнери силостаарына кылган трактор ажалдарының талазы-биле МТС-териниң, көдээ ажал-агыин органның беш хонук санында кылыр оперативтиг өткөдүн доктаадыр.

10. Сизген ажаалгазына немелде ажалдык күжүн хандырыныга болгаш бөдүүн, шыктыг чемнер-биле нитиниң мал ажылын хандырынын планынын чугаажок күсөдир сорулгага колхозчуларын нити хуралдарының шиттирин өзүгү ажаап чүдүлдерин эргежок чугула деп санаар болза, мал чемнериниң белеткелдине турар колхозчуларын 1952 чылда моон адаанда мактал шааналга киририн ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели колхозтарга сүмелзээр.

а) сизген ажаап алышыкынында ажалдап турар колхозчуларга трудоденнериниң кол төлөвринден агалды ажааган болгаш белеткээр сизгенин он кезезин бээр;

б) айттың сизген кестирер машиназына ажалдап турган колхозчуларга тараа ажаап алышыкыны эгелге чедир 40 гектардан ажыр кескен гектар бүрүзүңе-ле 20-20 килограмм сизгени немей төлөп бээр. Сизгени белеткээр дээш колхозчуларга сизгени санап бээрде, сарааттары хемчээр азы деннел хүлээп алган соонда чорудар. Колхозтар баштаар черлериниң көргенин өзүгү ажаап нитиниң малының баш санын сизген-биле хандырганын барымдалааш, колхозчуларга санап бээр сизгени санап болгаш өске-даа чемнер-биле солуп болур;

в) чемнер силостаарының доктаалы ажал нормазын ажыр күсөткени дээш колхозчуларга трудоденнерин ийи дапкыр хемчээр-биле санап бээрин чорудар.

11. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1952 чылдың май 19-тагы доктаалын өзүгү ажаап чемнериниң доктаалы хемчээлди камгалап курлавырларын белеткөөнүң база мал кажалаары-биле болгаш суггалды хандырбаанда колхозтар кышкы одарже малды үндүрерин хоругдаар. Анаа холбаштыр кышкы одарларга бөдүүн чемнерин камгалап курлавырларын бир мыйыстыг бола малга 7—8 центнерден, чылгы малга 10—12 центнерден, хой өшкүге 2—3 центнерден эвээш эвес кылдыр тургузарын колхозтарының удурткучларындан негээр.

12. Областың көдээ ажал-агыин эргелинден кирип келген № 11 капсырылда өзүгү ажаап районнарда

1952—1953 чылда кышкы одарга дарладыр малдын планын бадылар.

13. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1950 чылдың июнь 20-де үнген доктаалында айткан корум-чурму болгаш негелделерин өзүгү ажаап совхозтарынын сизген кезилдезин болгаш мал чемнери силостаарының ажалдарына көдээ черлерини, хоорайларынын, хоорай янызыг суурларын күш-ажылы кылып шыдаар чурттакчыларын 1952 чылдың июль 1-ден эгелеп кириштирерин Кызыл хооркуускомнарга болгаш Биче-Хем, Танды, Улуг-Хем, Барыин-Хемчик район Советтериниң куускомнарына сүмелзээр.

14. Сизген кезер черлери четпейн турар колхозтарга 1952—1953 чылдарын кыжынында нитиниң мал ажал-агыиниң сизген белеткел алырына күрүнениң ыяш фондуздан сизген кезер черлери үзүп бээрин ыяш ажал-агыиниң область эргелин (эш Воронковка) болгаш райкуускомнарының даргаларына хүлээдир.

15. Колхоз болгаш совхоз бүрүзүңе мал чемнериниң чыылдазынын планын күсөдирин дээш харысалганын ВКП(б) райкомнарының бир дугаар секретарына, райкуускомнарының даргаларына хүлээдир. Бо доктаал-биле дүүштүр колхозтарга, совхозтарга сизген кезилдезин болгаш мал чемнери силостаарын чорудар талазы-биле колхоз, МТС, совхоз бүрүзүңе тодаргай хемчеглерин чеди хонук хуусаада чогаалдып кылыр, база оларны район парлагавызына чарлап, мал чемни белеткээр бригада бүрүзүңе чедирген турарын партия райкомнарындан болгаш райкуускомнардан негээр.

16. Июнь 25-ке чедир коммунисттерини сизген ажаап алышыкынын ажалдарының шиттирлиг участоктарына таарыштыр тургузарын, сизген ажаап алышыкынын бригадаларына партия болгаш партия-комсомол бөдүктөрүн быжыгларын, мал чемнери белеткел турар колхозчуларын, МТС-териниң болгаш совхозтарының ажалдакчыларының ортузунга чорудар политиктиг болгаш агитас-массалыг ажалдык планын бадылаарын, социалистизм чарышты калбартып тургаш, бүгү коммунисттер болгаш комсомолчулар массаларын организакчылары болуп, мал чемнери белеткээриниң база сило салырынын талазы-биле ажалдап кылырын доктаалы нормаларын, беш хонуктуң онаалдаларын күсөдирин болгаш ажыр күсөдирин хандырган турарын ВКП(б) райкомнарына хүлээдир.

17. Колхозтарынын, МТС-териниң ажалдакчыларынын болгаш көдээ ажал-агыиниң специалисттериниң эш Сталинга чагаазында алган хүлээлгелерин сизген ажаап алышыкынын база сило салырын белеткел чорудар талазы-биле бодунуң ажылының үдесин болдурарын, колхозчуларын, МТС-териниң болгаш совхозтарының ажалдакчыларынын ортузунга социалистизм чарышты калбартып тургаш, ол хүлээлгелериниң областың ажалчы чоннары чугаажок күсөдирин хандырынын ВКП(б) райкомнарына, райкуускомнарга, көдээ ажал-агыиниң область эргелин (эш Софьинге), совхозтар трестизинге хүлээдир.

18. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1952 чылдың май 19-тагы доктаалын өзүгү ажаап алышыкынының болгаш мал чемнери силостаарының чоруп турарынын дугайында айттырларын беш хонук бүрүзүңе ВКП(б) обкомунга, облкуускомнарга, партия райкомнарына болгаш райкуускомнарга чугаалажып, илерезин четпестерни узуткаарын оперативтиг хемчеглерин алыр.

19. Мал чемнериниң белеткелиниң чоруп турарын, сизген ажаап алышыкынын болгаш мал чемнери

Колхозчу тургузгунуң дайзыннын чогуур хемчег ёзугаар көөр херек

Областың чурт-шинчилел музейиниң амгы сорулгалары

Партия болгаш чазак нийтинин өңү хөрөгизин, нийтинин ажал-агыйын—колхозчу тургузгунуң үнденин кылдыр көрүп, колхозчу амдыралдың кол хоойлуузу — көдээ ажал-агый артелинин Уставын хажык чок сагырын, шуут контрол-даарын партия, совет органнына хулааппа турар.

Колхозтарнык быжыглаар болгаш колхозчуларнын бай-шыдалгыр чоруун бедидер дугайында партия болгаш чазактын улуг сагыш салыштыкын илерешкини болза, «Колхозтарнын нийти черлерин төтөгдөр чоруктан камгалаар хемчеглер дугайында» 1939 чылдың май 27-де ВКП(б) ТК-ның болгаш ССР Эвилелинин Улус Комиссарларынын Чөвүделенин база «Колхозтарда көдээ ажал-агый артелиниң Уставын хажыдышыкынын узуктаар талазы-биле хемчеглер» дугайында 1946 чылдың сентябрь 19-та ССР-нин Министрлер Чөвүделенин болгаш ВКП(б) ТК-ның доктаалы болур.

Партия болгаш чазак кым-на колхозтарнык нийти өңүзүн хоралап самчыглаар болдур, ону колхозчу тургузгунуң үнденин турулдуруп турар, колхозчу тургузгунуң дайзын кылдыр көөр болгаш шыгынызы-биле аялаар деп айтыр турар.

ССР-нин Министрлер Чөвүделенин болгаш ВКП(б) ТК-ның 1946 чылдың сентябрь 19-та доктаалында

«Колхозтуң эт-чепсэн, нийти черин, акша хөрөгизин төтөгдөзү болгаш хоойлу чогу-биле дужаал үндүргени дээш буруудан ажылдакчылар болгаш колхоз даргалары ажылындан дүжүрткен турарын болгаш хоойлу үрөкчилери, колхозчу тургузгунуң дайзынны кылдыр судка шычнит-тирген турарын айтыр» деп айткан.

ВКП(б) Чаа-Хөл райком колхозтуң малын болгаш акша-хөрөгизин боду хуузуна ажылга турган «Бай-Будун» колхозтуң даргазы коммунист Комбуун кем-буруудуг херээн эптежикчи байдал-биле чинк көргөн. Комбу албан дужаалын ажылап алгаш колхозтуң ийи харлыг инээт болгаш 1 безин боду соп чези база 1 бени бодунун төрели Кара-Балчыгача чикше хереглери-биле чөпшээр берген турган. Комбу 1951 чылда инек малдың баш санын чедир күөсеткенге сылдаглап алгаш, колхозтарнык нийти хуралына шийтир-леле-даа, 44 баш малды орнап солаштыр чедир төлөттүрбөзүн. Колхозта өчтөг болгаш үчтөг кончук багай тургустунуп келген, колхозтуң сан-хөөзү будулчак байдалда турар. Комбуун кырында 1686 рубльдин өрөзи бар болуп турганы база илэрээн. 1951 чылда колхоз фермазы арагадан орулга кирип ап турда, Комбу боду 15 литр араганы ажыглааш, өрттөн төлөп берейн барган.

Ферма арагазын районнуң чамдык удуртук ажылдакчылары ажылап турганы илерээн, арага өрттээ акшалар өре болуп санатынып турар.

ВКП(б) райком Комбуга партия талазы-биле сөөлгү донгудда бергеш, ооң самчыгдан чүүдлерин төлөттүр деп шийтирлээш, ону колхоз даргазындан безин дүжүрбөзүн.

Бир өвөс райком ол херекти ёзулук партияжи принципалды-биле көргөн болза, Комбуун партия кижигү-нүнгө болгаш колхоз даргазынга артыр туржук, колхозчу тургузгунуң дайзынны кылдыр көргөш судка бээр ужурулук турганы билдинтир. Райкомнуң ол шийтирин таварылга деп санап болбас. Харын ону чүгө көдээ ажал-агый артелиниң Уставын үрээрлер-биле демиселди сөс кырында чорудуп, кем-буруудуг кижини камгалааны ол деп санаар херек Бо дугайында райкомнуң бирозу болгаш ылангыя оон секретарьлары буруулук.

Колхозчу тургузгунуң дайзынны кылдыр бодун көргөскен, ажылга алдар чок болган кижиниң колхоз даргазынык албан хулааппа турар деп херек чок!

Көдээ ажал-агый артелиниң Уставын үрээрлер-биле демиселди Чаа-Хөл райком ёзу барымдаалап чорудуп турарын бо факт көргүзүп турар-дыр.

Партия активиниң хуралы

Чөөн-Хемчик районнуң партия активиниң чоокта чаа болган хуралына бо чылдың чаксы хову ажылдарын районга эрттиргенин дугайын болгаш тулуг ажылдарынын чоруп турарынын дугайын чугаашкан.

Бир дугаар айтырыг талазы-биле бодунуң илеткелге ВКП(б) райкомунуң секретари эш Дилгичек районнуң колхозтары чаксы хову ажылдарын чогуур үезинде 10—12 хонукта доозуп, эрткен чыл-биле демейлээрге тарылганын элээн бедик агротехниктиг денелге эрттиргенин демдеглээш. Чаксы хову ажылдарынын белеткелиниң үезинде чамдык колхозтар бар турган аргаларын чөп ажылап, ылангыя урулгар яслилерин колхозтар төвүнге организаптап, колхозчу херэженнерин чаксы хову ажылдарына калбаа-биле хаара туткан. «Искра», Сталин аттыг колхозтар тарылганы агротехниктиг чурумнар ёзуугаар чорудуп, кыска хуусаада тарып доосканнар. Колхозтарнык бүгү тарылга шөддериниң 95 хуузу Чадаана МТС-зи ажылдап кылган.

Ындыг болза-даа, чаксы хову ажылдарынын үезинде элээн улуг четпестер бар болуп турганын илеткелчи чугаалаан. «Большевик», «Коммунизмче орук», Калинин аттыг колхозтар МТС-тин чоруктан тракторлары дыка үр үеде үрелип тургулаан, ычангаш ол колхозтарнык МТС-биле керээлиг хулааппа чаксы хову ажылдарынын талазы-биле четче күөсетинмээн. «Коммунизмче орук», Кали-

нин аттыг колхозтарнык баштаар черлери трактористерниң амдыралы-нче сагыш салбайн, оларны ашчак талазы-биле багай хандырып турганнар. МТС директорунуң полити талазы-биле орапалчак эш Пилев трактористер ортузунга кижизидилге ажылын багай чорудуп, дужаар, коргудар аргаларын херегел, трактористерге ээлдек өвөс байдалды көргүзүп турганын илеткелчи болгаш активке санал бергенер илереткеннер.

Районнуң көдээ ажал-агый килдизи (эргелекчи эш Чернышев) чамдык колхозтарнык талазындан агротехниктиг чурумнарын үрөп турганын хынап көрбөй турган.

Көдээ ажал-агый артелиниң Уставын хажыдар чоруктар чамдык колхозтарда ам-даа туруп турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы Мамбетов колхозчуларнык нийти хуралынын шийтирин чокка бодунуң кара туразы-биле элээн хөй баш малдарны сокшак базаарлаанын актив хуралындан буруу шапкан.

Районда тулуг ажылынын чоруп турарынын дугайында партия райкомунун секретари эш Еремеевтиң илеткелинден болгаш активчилерниң саналдарындан районда тулуг ажылынын багай чоруп турары илерээн. 1952 чылда районнуң колхозтары чурталганын 145 бажынарнын тулуг планын тургаш, ам чүгө 7 бажыны тулуг дооскан болгаш 44 бажынарнын ханаларын тургузуп турар. Колхозтарда

эрткен чылын дооспаан 66 бажынарнын чүгө 48-зи болуп кылдыр туттурган. Колхозтарнык нийтелиштерин маалыга бо чылын план ёзуугаар 30 үлегерлиг кажжалар турдурган болза, амдыгаа чедир чангыс-даа кажааны тулуг дооспаан, чүгө ханаларын тургузуп алган.

Районнуң колхозтарында тулуг ажылынын багай чоруп турарынын чылдаганын актив хуралына санал бергенер тодаргай чугаалааннар. Чамдык колхозтарнык баштаар черлеринин талазындан тулуг бригадаларында быжыглан бызачыларны өскө ажалдарже чартыктыр, бригадаларны айт-хөл, шапак, терге-биле хандырбайн келген болгаш тайгада белеткээш ыштарын сөөртүп алырынга чүк машиналарын чөп ажыглап турар. «Кызыл тараачын», «Большевик» колхозтарнык даргалары Мамбетов, Удара олар колхозтарнык чүк машиналарын тулуг ажылынга ажыглап, колхоз биле район төвүңү аразына аргыжарына ажылап турганнар. Ол колхозтарда тулуг ажылы денди багай чоруп турар.

Актив хуралында илерээн четпестерин узуктаарынын болгаш районнуң ажылчы чоннарынын эш Сталинниң мурнунга алган хулааппа-гелерин күөседиринче ажылчы чоннарын мобилизаастар дугайында районун партия активиниң хуралындан тодаргай шийтирин үндүргөн.

Д. СЮРИОН ООЛ.

Партия амдыралынын айтырылганы болгаш парлалга

Ленин — Сталинниң партиязы — совет нийтелиниң удуртукчу болгаш углап-шиглер күжү, бистин улустуң тилелелеринин организаакчы болгаш сорук кирикчи. Бойдуң болгаш нийтелиниң хөгжүлдезиниң хоойлуларынын дугайында, дарлаткан болгаш мөдүчтүк массаларынын революциязын дугайында, социализмин бүгү чурттарга тилелелерин дугайында, коммунист нийтелиди тургузар дугайында марксичи-ленинчи эртем-биле чепселген большевиктерниң партиязы совет улусту коммунизмин тилелелеринче чедишкенин чорудуп орат.

Бистин партиязы болза, дайынчы, идепкейли-биле бодап билер, дигри амдыралды-биле чурттан турар, бот-ажыл-чорудулгалыг, эрги чүвени буза шаап, чаа чүвени тургузуп турар организация болуп деп эш Сталин өөредип турар.

Коммунист тургузушкунуң сорулгалары партия организацияларын бүгү ажылынын улам бедик көдүрүшкүнүн негеп турар. Партияжи организаакчы болгаш партияжи политиктиг амдыралды денелни бедидери дээш демиселге бистин парлалгавыс улуг рольду ойнап болур болгаш ойнаар-даа ужурулук.

Чер-черин партия организациялары идепкейли политиктиг амдыралды-биле чурттан турар. Партия организацияларын хун-бүрүдө хөй янзы-хевирлиг ажал-чорудулгалы-биле таныш турары, оларга идепкейлиг дузалаары, үнелиг эгелешкини бүгү тала-биле деткири партия амдыралынын ажыктыг дуржулганын өөрепери, байыдары, непередиң та-

радыры, партия тургузушкунуң айтырылганын ажал херекти билири-биле чырыдары, большевикчи шүгүмчүлөд болгаш бот-шүгүмчүлөдди дийими-биле калбартыры — бистин парлалгавыстың чугула сорулгалы.

Сөөлгү үеде чер-черин дыка хөй солуннары партияжи амдыралды улам-на үргүлү чырыдып турар апарганнар. Солуннарын арынарнына партия амдыралчылары, пропагандистер, лекторлар болгаш агитаторлар чүүдлерин үргүлү бижип, партия организацияларын бүгү ажылына солунуң ролон бедидеринге дузалап турарлар. Чамдык республикалар, крайлар болгаш областтар солуннарына партия амдыралчыларынын талазы-биле мурунку чүүдлерин, шүгүмчүлөдди кореспондентияларны, коммунистерниң чагааларын, партия тургузуунуң талазы-биле консультацияларын, пропагандалыг чүүдлерин, агитаторларга дузаламчы кылдыр янзы-бүрү материалдарны парлап үндүрүп турар.

Оон-биле чергелештир партия амдыралынын талазы-биле чер-черин парлалганын улуг четпестерин, өй-өйдө кылып турар чазыгларын демдеглээр херек.

Чижээлээрге, «Правда Востока» деп республика солуну партияжи амдыралды сула чырыдып турар. Солунуң партия амдыралынын килдизи солунда бодунуң чогуур тургуну ээлеп ап шыдап турар. Партия амдыралынын дугайында ажал-херекти бири-биле, ханы бижитинген чүүдлер мончучуларга көздүбөй турар. Четпестерин дугайында

шүгүмчүлөдди солунда чедир калбартпайн турар. «Правда Востока» солунуң партия амдыралынын килдизинде четпестерин Узбекистан-ның КП(б) төп комитеди биялп турар, ыччалза-даа, солунда партия амдыралынын килдизин таарыштыр тургузарын экижерде хемчеглерин мынчага чедир албаанын бүгү үш республика солуннарында партия амдыралынын килдистериниң эргелекчилери үр үеде чок турары ол дугайын боду-ла чугаалап турар-дыр.

Партия амдыралынын чугула айтырылганы үргүлү-чө солунуң килдизинден дашкаар туруп турар. Ол ышкаш дыка хөй солуннар бистин кадрларыстың марксичи-ленинчи кижизидилгезинге, идеологтуг амдыралды айтырылганына, ажылчы чоннарын коммунист кижизидилгезиниң херээнге четпес кичээлге салып турар. Идеология айтырылганын талазы-биле чоокта чаа Казахстанга болуп эрткен республика чөвүлөт хуралына республиканың элээн хөй солуннарында болгаш журналдарында партия амдыралынын болгаш пропаганда килдистерин улуг четпестерин шык демдеглээш. «Казахстан большевизин», «Коммунист» деп республика журналдары безин сөөлгү чартык чыл иштинде пропагандистерге болгаш политиктиг бот-өөредилге-биле өөреп турар коммунистерге дузаламчы кылдыр чангыс-даа консультацияны парлаваан, ол ышкаш пропаганда амдыралынын дуржулганын дугайында чүүдлер чок.

Чер-черин солуннарынын партияжи-политиктиг болгаш ажал-агый

Областың чурт-шинчилел музейи болза, күрүнениң эртем-шинчилел болгаш культура-чырыдышкын албан чери болур. Ычангаш оон бүгү ажал-чорудулгалы — эртемнерни болгаш билиглерин массаге деп принципке үндөзүлгөнгө турар ужурулук.

Большевик партия, Совет чазак чурт-шинчилел музейлериниң муркунга ажылчы чонну коммунист ёзуга, совет патриотизмге кижизидер сорулга-биле, чуртту бүгү талазы-биле өөреп көөрүнүң, оон төөгүзүнүң, бойдус байлааның, экономиказынын, культуразынын дугайында билиглерин масса чоңга непередириниң, ажылчы чоннарын ажал-агыйнык болгаш политикаын сорулгаларын күөседиринче мобилизаастарынын, оларны бодунуң төрөз черинге болгаш социалист Ада-чуртунга ынак кылдыр кижизидериниң улуг сорулгалары салган.

Хөй националдыг совет улустуң материалдыг болгаш культурула амдыралынын чектелешкиниң, күчүлүк совет күрүнениң, оон социалист экономиканың улуг чедишкенин, совет улустуң коммунизмин тулуп тургузар дээш маадырлыг күш-ажылын, ада-чурттуң эртемнериниң болгаш техниказын чаа-чаа ажыдышыкынын музей массага көрүнүктөдирип көргүзөр.

Ол сорулганы ботандырар дээш идеология айтырылганын талазы-биле ВКП(б) ТК-ның төөгүлүк шийтирлерин удуртулга бодурбушаан, областың чурт-шинчилел музейи сөөлгү чылдарда бодунуң ажылына элээн экижидилгенин чедип шыдаан.

Областың чурт-шинчилел музейинге келген көрүкчүлөр болгаш экскурсанттар оон делгелги материалдардан Тываның геологиялык байдалынын (казып тывар байлаларынын), дигри амытаннарын болгаш үнүштериниң дугайында, мурнакчы мичурничи методу бистин областың көдээ ажал-агыйнда канчаар ажылап турарынын дугайында элээн хөй чүүдлерин билип болур.

Эрте бурунгу Тываның төөгүзүн, феодализм болгаш даштыкы эжелечилерин тергидеп турган үезинде тыва араттарын амдырал чурталгалынын дугайын, Октябрь революциязы болгаш Тывага национал-хосталгалы революциянын, база советтик үеге чедир Тыва Арат Республиканың кылган бурунгар базымнарынын дугайында материалдарны музей элээн делгеренгей-биле көргүзүп турар.

Совет Эвилелиниң составына катыштып киргенден бээр бо үеге чедир тыва улустуң чедип алган улуг чедишкенин, областың улус ажал-агыйында социалист чурталгаларын, эи ылангыя көшкүн араттарын амдыралынын канчаар чартынып эскериленин, Тываның ажылчы чоннарынын материалдыг болгаш культурула амдыралынын улам ынагы чектелешкини дээш большевик партия-

нын, Совет чазактын, улуг башкы Сталинниң канчаар сагыш салып турарын музейде диаграммалар, фото-чоруктар болгаш өскө-даа делгелелер тодаргай айтыр турар.

Чурук делгелгезиниң залында алдарлыг улуг орус чурукчулар В. В. Верещагинниң, И. И. Шинкинниң чурраан оригиналдыг чуруктары болгаш өскө-даа орус чурукчуларын база областың анык чурукчуларын чурраан чуруктарынын делгелгези көрүкчүлөрдүн соңуургалы хаара тудуп турар.

Бистин областың музейи колдуунда-ла чаа хөгжүп турар анык музейлериниң бирээзи: оон төөгүзү кончук кыска. 1925—1928 чылдарда Тывага ССРЭ-ниң элчин чериниң чанына «Уранхайны шийчел өөре-ниниң» бөлүмү деп бөлгүм туруп турган. Ол бөлүмнүң кижигүнери музей материалдарын чыр ажылдарын чорудуп эгелээнер. 1929 чылда Тыва Арат Республиканың чугула Тываның күрүне музейин организаастар дугайында шийтирин үндүрүшөөн, аңаа холбаштыр Тываның күрүне музейин организаастар тургузарына деткимче дузаламчыны көргүзөр дугайында ССРЭ-ниң даштыкы-биле культура харылаазын чорудар Бүгү-эвилел нийтелиниң ТАР-нын чазак дилег кылган.

ТАР чазанын ол дилээ ёзуугаар ССРЭ-нин эртемнер Академиязы улуг дузаламчыны көргүскөн. Ынчаарда чаа организаастатынып турган Тываның күрүне музейинге дыка хөй сангыч номнарын, чуруктарын, скульптураларын, уран-чечен кылдырларын болгаш өскө-даа экспонаттары белекке берген. Тывага музейи 1930 чылда бир-ле дугаарында Кызыл хоорайга, амгы Комсомольская кудумчуда радиокомитеттиң турар бажынына ажытылган.

Областың чурт-шинчилел музейи 20 ажыг чылдарын дургузунда туруп келсе-даа, эртем-шинчилел ажылдарынын болгаш культуру-чырыдышкынын ёзулук одаа кылдыр хөгжүп шыдаваанын оон амгы үедеги байдалы айтыр турар. Чүгө сөөлгү ийи чылдарда музей бодунуң ажилын үнденин-биле чаартап тургузарын эгелээш.

Чоокта чаа ажылчы чоннар депутаттарынын область Советиниң курулган комитеди «Музейде амдырал байдалы болгаш ону экижерде хемчеглер дугайында» шийтирин хулааппа алган. Ол шийтирде областың чурт-шинчилел музейи бодунуң ажилын партиянын амгы бедик негелдезини денелинге чедир тургузуп шыдаваанын, ылангыя областың улус ажал-агыйында социалист чурталгаларын четге көргүсөөн турарын, мурнакчы колхозтарын, МТС-терин, бүдүрүлгө черлерин болгаш стхановчуларын ажылынын арга дуржулганын чырытпайн, ону массаның ортузунга непередиң хөгжүдериинд талазы-биле пропаганданы, көсүк агитацияны калбартпайн турарын айткан.

Областың чурт-шинчилел музейиниң мурнунга көрүкчүлөрдүн, экс-

курсантыларын негелдези кончук улуг. Көдээниң ажал-ишчилери партия, совет активтери, ажылчы, албан-хаакчыт, инженер, агроном, башкы, школачы кым-даа бодунун төрөз черин бүгү талазы-биле өөре-нип билирин күзөп турар. Ол күзөлдү хандырып чугаажок музейге хамааржыр. Ынчаарга областың чурт-шинчилел музейи оларнын күзөлдү-биле хандырып шыдавайын турары окта таарышпас.

Областың улус ажал-агыйында болгаш культуру тургузушкунунда дүрген темпниг бурунгар хөгжүлдезиниң денелинден чыдып Ма байн, харын эд мурнакчы, чаа чүүдлерин массага калбаа-биле непередирин чокку үеде чедип алып төлөөлөк областың музейинин мурнуга амдык улуг сорулгалар салдынып турар.

Амгы үеде музейде үш килдиз амдылап турар: бойдус килдиз, төөгү килдиз, социалист тургузушкунуң килдизи. 1952 чылдагы чаа чоруткан план ёзуугаар социалист тургузгунуң килдизиниң делгелгези үнденин-биле чаартынар. Ам херек кырында элээн хөй экспонаттар чыгданган. Мурнакчы колхозтарнык амдырал өөреп көөрү-биле экспонаттар чырынып тускай экспедициялары обласка чорудар деп турар. Бойдус килдиз бо чылын областың төп районнарын денвисээринде бар материалдарын, черин көрүзүн шийчел көөр болгаш ону музейге делгеп тургузар. Төгү килдиз ССРЭ-нин эртемнер Академиязынын экспедициязы-биле кады чамдык районнарда төөгү талазы-биле шийчел ажылын чорудар.

Бо ажылдарын музей болза, партия совет болгаш хөй-ниити организаацияларын киржилгези чокка чазаккан ботандырдып шыдаваан билдинтир. Музейиниң дирекция чери актив-биле ажылдап, оларнын күжүнге даянмайн турары оон четпес ажылын, массадан хоорук байдалын көргүзүп турар.

Ындыг болза-даа, областың культуру-чырыдышкын килдиз музейин ажилын экижерде талазы-биле кылдыр-даа практиктик дуза көрүскөн турары хомуданчыг. Ажылы музей-биле элээн чоок харылаазыг ёзуугаа организаациялар, чыгыш, дымдык, литературанын болгаш төөгүлүк эртем-шинчилел институту, областың көдээ ажал-агый, чурт үлөтүрү, уран-чүүлдер херээнни килдистер болгаш өскө-даа организаациялар база-ла музейиниң ажылынын соңуургал салбайн турарлар.

Ам сорулга болза, областың чурт-шинчилел музейин ажилын партиянын негеп турар бедик негелдезини денелинге чедирер, ажылчы чонну коммунист ёзуга кижизидеринге оон делгелге көргүзүлгелерини политиктиг утка-шынарын, идеялыг денелди чогуур бедикке тургузуп, иш-мөдөдөзүн чыскаалын таарымчалыг байдалче кириери негетинип турар.

В. ОЧУР-ООЛ.

областың чурт-шинчилел музейиниң директору

ажылдарын шын холбаштыраарын айтырылганын чырыдып турарында улуг четпестер бар. Чурттуң улуг үлөтүрүлүк төптеринин бирээзинде үндүрүп турар «Днепровская правда» деп област солуну ажал-агыйны партияжи удуртурунун практикаын, үлөтүр бүдүрүлгелериниң ажылына шынар талазынын бедик көргүзүлгелерин дээш социалист чырышка партия организаацияларын ролон система чок, кыры-биле чырыдып, заводтарын, фабрикаларын болгаш тулугларын партия организаацияларын дуржулганын неперетпейн турар.

«Ставропольская правда» деп край солунунда партия темаларынын материалдарында көдээле партия амдыралынын айтырылганын хангызы-биле амдылап кылбайн турар. Ол солун колхозтарда партия организаацияларын дугайын кончук хаая бижип, көдээ ажал-агый талазы-биле кол сорулганы шийтирлээри дээш демиселге оларны дуржулганын неперетпейн турар. Партиянын көдээ райкомнарынын практикаын, ылангыя колхозтарнык МТС-терин болгаш совхозтарнык партия эге организаацияларын удуртурун методтары чогуур негелдезинге чедир чырытыпмайн турар.

Бистин бүгү амдыралынын көдүрүшкүнү большевик шүгүмчүлөд болгаш бот-шүгүмчүлөдди калбаарышкыны чокка болдунмазы ышкаш, партия амдыралынын көдүрүшкүнү база ол чокка болдунмас. Чер-черин солуннары, ылангыя Куйбеш областың «Волжская коммуна» солуну коммунистерниң шүгүмчүлөдди саналдарына үргүлү хайгаарал салбайн, чоңдан кээп турар шүгүмчүлөдди деткивейн турар.

Партия амдыралы кыры-биле, амдыралды ханы билбес байдал-биле

чырыдып турары дыка хөй солуннарынын кол четпези болур. Партия темаларынын чүүдлери чамдыкта болушкунуң, партия эге организаацияларын ажал-чорудулгалын экижерден, большевикчи шүгүмчүлөд болгаш бот-шүгүмчүлөдди калбартырына дузалаар сорулгалыг.

Коммунистерни дааскан херек дээш партияжи бедик харысалганын бодалыг кижизитишаан, оларны идея-политиктиг далдыкчалыгыне кол кичээлгенин салган турар ужурулук.

Солуннар редакциялары партия организаацияларын массалар-биле харылаазынын быжыканын үргүлү болгаш бүгү-тала-биле көргүзүп, массаларны коммунист ёзу-биле кижизидер талазы-биле амдырал дуржулгалыг чырыдып, кижилерин меделеринде капитализмин артыкчылары-биле демиселге күштерин мобилизаастап, улус ажал-агыйнын планын хуусаа бетинде күөседир дээш социалист чырышка массаларны активчи болгаш чогаадкыч инициативанын хөгжүдериңге улам тодаргай угландышыкын амдылар херек.

Партия организаацияларына баштаган бистин солуннарынын партияжи амдыралды айтырылганын чырыдарын экижизитишаан, коллективни пропагандинтиң, агитаторнун болгаш организаторнун улуг, харысалгалыг ролон күөседип турарлар. Партияжи-политиктиг амдырал моон сонгаары көдүрүшкүнү дээш, коммунист нийтелиди тургузарынын сорулгаларын чедишкени күөседир дээш демиселге чер-черин солуннары партия организаацияларына идепкейлиг дузалажыр.

(«Правданың» мурнуку чүүлү).

Америк агрессорларны ялалаар

Корей болгаш кыдат улустарга удур бактериологтук чепсекти ажылап турар америк империалисттерин бужар-бак үүлгедикширинге холбаштыр анаа бүгү депшилгелги кижилер төрелгетенин сеткил-сагыжынын киленишкени болгаш удурланышкыны сырый катышкан.

Дайынга хорангы болгаш хораннаар бүдүмелдерин ажылаарын хоругдан чорук кайы үе-шагдан бээр туруп келген. Римниң юристеринин дүрүмүндө «дайыннаар хораннар-биле эвес, а боо-чепсек-биле чорудар» дээн. Бо-да дүрүм феодал-абсолюттук үеде XVII чүс чылдын сураглыг голланд юрист Гуго Троцийин «Дайынның болгаш тайынның эргезинин дугайында» деп чогаалында: «дайынны хоран-биле кырар чорук дүрүмге таарышпас» деп тодаргай-биле кирген.

Дайын чорударының бүгүдүгө чүүлдүг деп көрдүнгөн бо дүрүмү XIX чүс чылда армияларга хамаарышкан дыка хей национал хоойлуларда болгаш саавырларда база киргилээн. Чижээлээрге, 1863 чылда парлан үндүрген, «Катышкан Штаттарның шериглерине хергелээр хову саавырында» чугаалааны болза: «Дайын чорударының бо үедеге хевиринде хоранын кандыг-даа янзы биле ажыглаар чорукту шуут хоругдап турар» дээн.

1874 чылда Брюссельге чогаатынган «дайынны хоойлуларының болгаш база чачылдарының дугайында Бүгү делегей декларациясында «хоранын болгаш хораналдырар чепсекти» база ол ышкаш «кижилерин калдынган артык човулар таварыштырар чепсектери, октары болгаш бүдүмелдерин ажылаарын хоругдап турар».

Кургаг чер дайынның хоойлуларының болгаш чачылдарының дугайында 1907 чылдын Гааганың IV дугуржулгазынга каисырылдарының 22 болгаш 23 чүүлдерин өзүгээр «дайылдап турарлар дайынга хора чедирерин чепсектерин шилпип алыр талазы-биле кызыгаар чек эргелиг болуп шыда-вас».

Мынчангаш, XX чүс чылдын эгезинде-ле дайынга янзы-бүрү хевирин хораналдырар бүдүмелдерин, баксыралдыр девидап газтарны болгаш массалыг хыдышыкының өске-даа чепсектерин ажылаарын хоругдаан чорук бүгүдүгүн чүүлдүнүп көргөн чүүлдү берген. XX чүс чылда болгулаан бүгү делегейин даразындагы-даа актыларында болгаш дугуржулгаларында ол байдал бодунуң улам ынайгы сайыралын алган. Бачыдап девидап, хорангы болгаш ол янзылыг газтарны ажылаарын хоругдаар дугайында делегейин бириг дайынның соонда ат салдынган тайбын керээринде база ынчаар чугаалаан. Оок дугайын 1922 чылдагы Вашингтон керээзинде база айткан.

Бактериологтук дайынга белеткенип турар АКШ биле Англия бактериологтук дайынны хоругдаар дугайында 1925 чылда Женева протоколуна адын салып алган кирезинде-ле амдыга чедир ону үзе бадываваан болгай.

Керээлере болгаш дугуржулгаларга хамаарыштыр көргүскен тодаргай барымдалар болза, дайынга химиялыг, бактериологтук болгаш кижилерин массалыг-биле узуткап хыдырынын өске-даа ол чикеткиг араатанзыг чепсек-херекселдерин ажылаар чорук улустар аразынын эргезинин кол болгаш бүгүдүгүн чүүлдүг деп көргөн хемчээлдерин калчалыг-биле үрөп турарын көргүзүп турар.

Дайынны мындыг янзылыг чепсектеринин дузазы-биле чорудар чорук болза, чүгле үстүнде адатынган дугуржулгаларны эвес, харын бүгү делегейин өске-даа хей-хей дугуржулгаларын кем-буруулу-биле үрөп турарын ол болур.

Чижээлээрге, 1945 чылда Лондонга ССРЭ-нин, Англиянын, Франциянын болгаш АКШ-тын ат салганы Бүгү-делегейин Шериг Трибуналының Уставының 6 чүүлүндө «ха-

мааты чурттакчы чонга хамаарыштыр үүлгетинген өдүрүп хыдышыкын болгаш өске-даа кандыг-дошкун чоруктар» тайбынга удур угланган, дайын хоойлуларын болгаш чачылдарын үрэн кем-буруулу үүлгедик болур дээрзин айтып турар. Ынчангаш, тайбыч хамааты чурттакчы чонну массалыг-биле хыдырынга холбашкан атомнуг-даа, бактериологтук-даа дайын болза, чүгле дайынның хоойлуларынга болгаш чачылдарына удур эвес, харын база кижилер төрелгетенге удур кем-буруулу үүлгедик болур. Бактериологтук дайын оон-биле черелештир 1948 чылдын дугуржулгазын өзүгээр «тайбын-даа үеде, дайын-даа үезинде» хоругдаттынган чүүл болур кижилерин сөөк-язы ылгап кыргып-хыдыр чоруктуң база бир хевирин болуп турар.

Адактын сөөлүндө, «Дайынга туттурганнары ажаап дежтеринин дугайында», «Дайылдап турар армияларга балыгыларга болгаш араан кижилеринин байдалын экижидеринин дугайында», «Дайын үезинде хамааты чурттакчы чонну камгалаарының дугайында» 1948 чылдын август 12-де Женеваң дипломаттыг конференциясына хүлээп алдынган дугуржулга өзүгээр чүгле өдүрүп, этеп-эрийдээр, хилинчектээр чоруктарны хоругдап турар эвес, харын оон ынай кижилерге «бактериологтук шенелле» болгаш «сагышты-биле аарыг калдышыкыны» кылырын хоругдаарын онзалап чугаалаан.

1952 чылдын январьда, тодаргайлаарга, Кореяга америк «бактериологтук шавар-халдаашкы» эгелээринин мурнуу чарында каш хонук бурунгаар, америк армияның химия корпузунун төлээлекчилери генералдар Чарльз Люкс биле Уильям Кризи ыят чогу-биле аштышыкының чүве чугаалааннар. Бактериологтук дайынның «артык күштүүн» ажык-биле мактавышпаан, «ол болза, бажынаарын болгаш машиналарын узуткавас, харын кижинин бодунга удур халдаар» болгаш «чөрүлдээрден үнүп алырынның аргазын генералдар эвес, харын микробтар хей удаа шитпирлеп турган-на болгай» — деп кийи эди чир ол араатаннар бижип турганнар. Химия болгаш биология дайынның талазы-биле АКШ-тын шериг ведомствозунуң калбак белеткелдеринин дугайында ол генералдар база медеглээн.

Уолл-стрит монополияларының америк «хөлезиленикчилери» бактериологтук дайынга белеткенип эгелээш, Вальтер Шрейбер, Исидо Сиро болгаш оон-даа эске герман-япон өдүрүкчүлери боттарының холунга кирип алганнар. Америк армияның хевин кеткен араатаннар кижилерин массалыг-биле хыдырынын чепсээ кылдыр кижилерин амы-тынгыга чедер бактерияларын ажылап алгаш, дайын чорударынын араатанзыг аргазынын талазы-биле боттарының гитлержи баштакчыларынын безин ажа бергеннер.

Шак бо эң дерзин кем-буруулу үүлгедикшик болза, оок-биле чергелештир «өлүп бадып бар чыдар капиталисттик кулданышыкыны камгалап алыр дээш, бүгү-ле черлик араатанзыг болгаш кем-буруулу үүлгедикшикнерже баарына буржуазия белен» деп В. И. Ленинниң чугаалааны ышкаш, бо үениң эң реаксылыг, эң калчалыг, капиталисттик тургузугун эң ханы ириленишкени-биле болгаш сандалашкыны-биле төртүнгөн америк империализм бодун боду сойгалаңдыр чылча шаптынып ап турарын тодардап турар.

Америк империализм Кореяда эжелекчи, дээрбечи дайынны чорутушпаан, оок чедимче чок болган чорунуң бактериологтук чепсекти хергелеп тургаш, катап тургузуп алырын орадажып турар.

Чер бөмбүрээзин бүгү чурттарында чүс-чүс миллион кижилерге деткитирген, тайбын талаакчыларының Ийги Бүгү-делегей конгрессинин

шитпирлери «атомнуг, бактериологтук, химиялыг чепсектерин бүгү хевирлерин, хорааналдырар бүдүмелдерин, радиоактивтиг болгаш массалыг хыдышыкының өске-даа бүгү чепсектерин чугаа чокка хоругдаарын» негеп турар. Кижилерин массалыг-биле узуткап хыдырынын чепсектеринин кайы-бирээзин бир-ле дугаарында ажылапкан чазак дайын талазы-биле кем-буруулу болур деп конгресс чарлаан. Кореянын болгаш Кыдаттын улустарын массалыг-биле узуткап хыдыры-биле АКШ-тын империалисттеринин чорудуп турары бактериологтук дайын болза, бо доктаалга мырыңай чүмү-биле хамааржып турар. 1952 чылдын апрель 1-де Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүленин Бюрозу бүгү делегейин улустарына кыйгырыг үндүрген, ында чугаалап турары болза, «бактериологтук дайын дээрге, чүгле хоругдаан турар ужуруг чүдөк-бужар үүлгедик эвес, харын база бүгү кижилер төрелгетенге удур кыжанышкын болур» дээн. Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүленин Бюрозу бактериологтук дайынны доп-дораан хоругдаарын болгаш «эң бужар-бак, эң араатанзыг дерзин чепсекти хергелээнинин талазы-биле буруулу» кижилерин суд харысалгазынче кириерин негеп турар.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүленин Бюрозунун бо Кыргырын кижилер эди чир америк дерзинлерин ялалаарынын шитпирлиг чоруну биле долдунган, делегейин бүгү тайбынга ынакшыдыг улустарынын талазындан деткимчени ап турар.

Америк империалисттеринин боттарынын кем-буруулу үүлгедикшиктерин кыры-биле, кандыг-даа барымдаа чокка билнимей турар чоруну болза, тайбынга ынакшыдыг улустардан оларнын коргуп турарынын дугайын тодаргай-биле херечилеп турар. Нюрнберге, Хабаровскиге болгаш өске-даа черлерге болгулаан суд чорудуугаларынын дуржулгалары болгаш дайын талазы-биле кем-буруулуларга хамаарыштыр ол судтарга үндүргүлээш калдыг-дошкун шиткелдер шериг хеви кеткен америк өдүрүкчүлери боданып алырынче албадан турар.

Кыдат улустуң чазаа дайын хоойлуларының каржы үрекчилеринге болгаш кижилер төрелгетенге удур кем-буруулуларга тус-тус харысалга көргүзүрүнүн дугайын медеглээн. Ол болза, бактериологтук чепсекке халыжып кирген, америк шериг-агаар күштеринин төлээлекчилерин, оларны тудуп алган таварылда, дайын талазы-биле кем-буруу үүлгедикчилер кылдыр көөр апар дээрзин бүгүдүгө медеглэн турар-дыр. Кыдат Улус Республикасының чазаа оон-биле калды бо кем-буруулу үүлгедикшиктеринин бүгү уруктарының «долоу харысалгазын АКШ-тын чазаа чүктээр ужурулу» деп медеглээн.

ССРЭ-нин чазаа боо-чепсектеги шитпирлерин дүжүрер талазы-биле КНО-нун Комиссиясында бодунуң төлээлекчинин дамчыштыр «бактериологтук дайынны хоругдаарын үрөп турар чоруктуң дугайын, бактериологтук чепсекти ажылаарын болдурбазынын болгаш бактериологтук дайынны хоругдаар чорукту үрээнерин харысалгага кириеринин дугайын чугаалажып көөрүн негезн.

Совет болгаш Кыдат чазактарын чазгай тура-соруктуң бүгү кижилеринге изин-биле деткитирген медеглелери болза, — бүгү кижилер төрелгетенин сеткил-боданылыг эзулулг үнү. Улустарын чангыс эң-сеткилдик негелдеси — Кореяда болгаш Кыдатта америк агрессорларын кем-буруулу үүлгедикшиктерин доп-дораан хоругдаары болур.

Е. КОРОВИН,

ССРЭ-нин эртемшөр Академиязының корреспондент-кежигүчү, РСФСР-нин болгаш Узбек ССР-нин алдарлыг эртем ажылдакчысы

Току районун «Совет Тыва» колхозта эмнеге пунктузунун эргелекчи фельдшер Екатерина Ивановна Тарабина бодунуң кызымаккай ажылынын түннелинде өзүгү колхозчуларнын ортузуна бедиң алдарлыг болуп турар. Коммунист Е. И. Тарабина хей-ниинин болгаш санитар-чырыдышкын ажылын идепкейлиг чорудуп турар.

Чурукта: Е. И. Тарабина «Совет Тыва» колхозтун кежигүчү Сундуй-биле арыг-шевер дугайында беседа кылып олулары.

Мал ажылының хөгжүлдэин хүн-бүрү удуртуп

Сөөлгү чылдарын дургузунда Бай-Тайга районун көдээ ажыл-агый артельдери нийтинин малды баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер талазы-биле элээн түннелдерин чедип алган. Колхозтун нийтинин мал ажылын хөгжүлдериң үш чыл планын малдын баш санын өстүреринин талазы-биле күөсеткен. Күрүнеге дужаар эт, дүк планнарын хуусаа бетинде күөседиң келген.

Тыва хойларны каракуль кошкарлар-биле, белерни дон уксаалыг бүдүрүкчүлөр-биле эдериштирив, малдын шынарын сайзырадыр талазы-биле сөөлгү чылдарда элээн ажылдар чорутунуп турар. Хаван ажылынын фермалары колхоз санында тургустунуп турар болгаш күш ажылы база хөгжүп олулар.

Мал ажылынга зооветспециалистер, ылангыя көдээ ажыл-агый килдизинин кол мал эмчиси эш Рубашкин улуг дузаны көргүзүп турар. Ындыг болза-даа, районунуң удуртуп организашылары малдын баш санын өстүрер, оок продуктулуун бедидер болгаш уксаалыг шынарын экижидер талазы-биле шитпирлиг хемчеглер алган болза, моон-даа артык эки түннелдер бар болуп чугаажок. Мал ажылынын талазы-биле айтырларын райкуөском чорутпайн турган деп чугаалап болбас. Райкуөском ол дугайында шитпирлерин хүлээп ап турган, ындыг болза-даа, оон-биле кызыгаарлатынган, ол шитпирлеринин күөсүлдэин дээш шыгыг демисел чорутпайн турган.

Мал ажылыңче утланган шитпирлерин күөседиң дээш демисел специалистерин шуут хүлээлгези болурун чугаалаан-даа херээ чок. Ынчаарга райкуөском оон хажызынга база турбас ужурулу. Чугула шитпирлерин хүлээп алгаш, оларның хыналдазын организашыларын турарынын фактылары көстүп турар. Район төвүнден ийн-ле километр черде туруп турар «Тээли» колхоз төвүрү хой, өшкүге дөрт дөрбелчин метр хемчээлдиг кажанын белеткэн турган. Ындыг чөгөнчиг бичин кажыга чаш малдын эзулулг ажаалгазын хандырып, бүрүн камгалап ап шыдавазы тодаргай. Специалистерниң каш удаа айтышыкынын турбуже, артельдин удуртукчулары кандыг-даа хемчег албаан.

Бо дугайын специалистер райкуөскомга ой-шанаада медеглэп турбуже чогуур хемчеглер албайн чүгле колхоз даргазы эш Очур-оолду чөмөчээлдеринге өйкөйлөп турган. Кажан 92 хураганың 52-зи когарла таваржы бээрге, чүгле ыңчаарда райкуөскомун кежигүчнери боттарының чазын минир ужурулу аларганнар. Райкуөском-

ун хуралын буу-хаа чыггаш: «Эш Очур-оолду хүлээлгезинден хостаарын колхозчуларнын нийтин хуралына сумелээр» — деп мындаг шитпирин үндүргөн. Очур-оол ортумак ветеринар эртемниг, чаш малды канчаар ажаарын билер болгаш колхозтун удуртукчузу болганда анаа харысалга хүлээдири черлешин.

Ам оон бээр эвээш эвес үе эртен, а Очур-оол колхоз даргазында ажылдавышаан, райкуөском бодунуң шитпирин колхозчуларга чедирбөөн.

Мал ажылын хөгжүдеринин херээге үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстар улуг ужурулу болур. Эртен чылдын күзүндө райкуөском тускай шитпирин үндүрүп, колхозтарга ол өөредилгени канчаар организаштаарын планнаан. Элээн хей бөлгүмнерин тургускан. Ынчалза-даа, өөредилгениң бирги чылынын программазын дооскал бөлүм чок болган. Колхозтарның баштаар черлери кичээлдээр черлерни эки хандырабайн турган, колхозчуларны кичээлдерге бүрүн кемир кылдыр организаштавайн тургай, ылангыя башкыларын транспорт-биле хандырабайн турганындан эштер Братчиков биле Рубашкин олар 10—20 километр черлерге чадап кылаштыжып турганнар.

Мал одарладып турар малчынарнын ортузунга агитаторлар үчүлчүлүн ажылын чорутпайн, чүге кампания ажылдар үезинде чедип турар чүүл бар. Ынчангаш малчынарнын ортузунда агитас-массалыг ажылдар кончут чепсес чоруп турар.

Районунуң чамдык колхозтарында колхозчуларнын нийтин хуралының шитпирин чокка чүгле колхоз даргаларынын аас-биле азы бижимел айтышыкынын барымдалап, нийтинин малын өдүрер шың эвес практика Сар. Чижээ, Сталин аттыг колхозтун даргазының бижимел айтышыкыны-биле сөөлгү чылдарда элээн хей малды төчөгелээ. Буруулуларның дугайында материал район прокуратуразында ийн ай ажыл үеде кандыг-даа хемчег алдынмай чыдар.

Бай-Тайга районун малчынарнын мурнунда малдын баш санын өстүрер, оок продуктулуун бедидер кылазы-биле улуг сорулгалар тургузуп турар. Районунуң удуртуп организашылары мал ажылында боттарының удуртулгазын экижидип, нийтинин мал ажылын хөгжүдеринин планының күөсетинип турарын хүн-бүрү контролыдаар, малчынарнын негелделерин сонуурап көөр, илеткеллерин, беселаларын, номчулгаларын оларга чорудар ужурулу.

Ю. ВАЛОВ.

Эки-тура спорт нийтелинин кудуку коллективинин ажылынга боттук удуртулга херек

1952 чылдын январь айда Улуг-Хем районун Көк-Чыраа сумузунда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинин эр, херээжен колхозчуларының хуралында «Колхозник» деп эки-тура спорт нийтелинин кудуку коллективин организаштап тургускаш даргазынга эш И. Быштак-оолду сонгаан. Оон бээр 5 айлар эрттүп турар.

Коллективтиң кежигүчүнге кирери-биле 60 хире колхозчулар билдиринкинерин хынап көрүп, кежигүчүнге кирип алыр, билеттер тыпсып турарын боттандырабайн турар болгаш кежигүн дадывырын хандырабайн турар. Ол ышкаш «Колхоз-

ник» деп эки-тура спорт нийтелинин кудуку коллективинин кежигүчнеринин тускай хуралдарын кытып, анаа күш-культура спорт нийтелинин кышкы, чайгы ажылдарын чугаалашпайн турар.

«Колхозник» деп эки-тура спорт нийтелинин кудуку коллективинин ажылы чорбайн турары, ол нийтелинин Район советинин, оок даргазы эш Тупикинин боттук удуртулга-биле хандырабайн турарында кол хамааржып турар.

«Колхозник» деп эки-тура спорт нийтелинин кудуку коллективин боттук удуртулга-биле хандырап херек.

Т. БОРИСОВ.

Улус демократиязынын чурттарында

Сонгу-Чөөн Кыдаттын машина тудуунун үлетпүрүнүн чедишикни

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солунун медеглэп турары болза, чуртту хостаанынга чедир Сонгу-Чөөн Кыдаттын машина тудуунун заводтары болгаш электри аппаратураларын бүдүрүп үндүрер бүдүрүлгелери чүгле тус-тус кезектерин, азы нарын эвес механизмнерни кылып үндүрүп турган. Улетпүрүнү ол чолуа адырларының хөгжүлдэинге колунайгы характер шаптык ужураштырып турган.

Амгы үеде машина тудуунун заводтарын болгаш электри аппаратураларын кылар заводтар бүдүрүп үндүрүшкүндүн дайын мурнууң денелениден дыка ажырган. Улетпүрүнүн бо адырларының ажылчынары шаанда кажан-даа кылып көрбөөн нарын приборларның механизмнерин бүдүрүп үндүрерин шиягээдиң алган. Оларнын аразында универсалдыг болгаш кезер станоктар, трансформаторлар болгаш өске-даа чүүлдер бар.

Машина тудуунун үлетпүрүндө бүдүрүлгениң мурнакчылары — совет стахановчуларын болгаш кыдат ажылчынарын мурнакчы дуржулгалары негептерип турар. Ол чорук Сонгу-Чөөн Кыдаттын машина тудуунун заводтарының продукция бүдүрүп үндүрерин көвүдөдиринге, оон шынарын экижидеринге, а ол ышкаш продукцияның чаа хевирлерин шиягээдиң алырынга улуг ужуру-дузалыг болуп турар.

(СЭТА).

Румыниянын улус чырыдышыкыны

БУХАРЕСТ. Румыниянын улус эрге-чагыргазы, Румыниянын ажылчын партиясы улус чырыдышыкыныңче улуг кичээлгеини салып турар.

Ам Румынияда 15500 ажыг эге школалар бар болгаш улус эрге-чагыргазынын чылдарында чеди чыл школаларының саны дөрт катап өскөн. Школаларда өөреникчилериниң саны дыка өскөн. 1930 чылда школа назылыг уругларнын чүгле 52 хуузу өөренип турган, а бо чылыш чеди хардан өрү уругларнын 96 хуузу школаже хаара туткан.

Румынияда чурттап турар биче националдарнын уругларын үргүлчү сагыш-салышыкыны болгаш кичээлгеин хүрээлээн. Амгы үеде чуртта чүс-чүс эге, ортумак, долу эвес ортумак школалар бар. Ол школаларда башкылаашкынарын венгер, немец, серби болгаш украин дылдарда чорудуп турар. Ында 240 мун уруглар өөренип турар.

(СЭТА).

Болгариянын пөс-таавы улутпүрүнүн хөгжүлдэи

СОФИЯ. Болгариянын пөс-таавы улутпүрү болза, чаа Болгариянын улус ажыл-агыйын мурнакчы, бо үениң техниказы-биле чепселденин адыры болуп дүрген темпилеринде хөгжүп олулар. Чижээлээрге хөвөң аргыр фабрикаларын бүдүрүлгени күчүзү эрткен чылын үштүң бири катап улгаткан. Дүктен пөс кылар болгаш торгу кылар фабрикаларын бүдүрүлгени күчүлери база өскөн.

Димитровчу бирги беш чыл планын (1949—1953 чылдар) Болгариянын пөс-таавы улутпүрү чедишикнин күөседиң турар. Амгы үеде совет стахановчу кыс А. Штырова-нын аргазы-биле Болгарияда бүдүрүлгениң сес мун мурнакчылары ажылдап турар. Чүс-чүс пөс-таавы чылдар боттарынын хууда беш чыл планын күөседиңкенер.

(СЭТА).

Уруглар дугайында сагыш салышыкын

БУДАПЕШТ. Совет Эвилелинин дуржулгазынын чижээн өзүгээр Венгрияда уруглар албан черлеринин калбак четкизин тургускан. Сөөлгү бүдүн чартык чылдын дургузунда уруглар яслидеринде орунчун саны ийн чыгыс катап өскөн. Чоокта чаа республиканың өске-даа хоораларында чаа уруглар яслидери болгаш уруглар сады ажытынган.

Район яслидеринден аңгыда хей-хей бүдүрүлгелерде база яслидерин организаштап турар. Чазактын шитпирин өзүгээр 250-ден хей херээженер ажылдап турар бүдүрүлгө бүрүзүңге уруглар яслин ажытып турар ужурулу. Бо чылын суурларда организаштаан сезон яслидеринде тараачын ажылчы чоннарнын 70 ажыг мун уруглары туруп турар.

(СЭТА).

Алган хүлээлгени күөседиң дээш

Току районун «Май 1» көдээ ажыл-агый артелинин тудуг бригадалы (бригадир эш Самой-оол) 1952 чылда эш Сталинның мурнуна тудуг талазы-биле алган хүлээлгени алдарлыг-биле күөседиң дээш малыкын ажылдап турар.

Бо бригада июнь 1-ге чедир 2 бажынын шуут дооскан, 10 бажынын ханазын дооскан, узуну 75 метр, дооразы 15 метр бир инек кажаазын болгаш узуну 15 метр, дооразы 7 метр 1 бажы кажаазын база дооскан. Оон ыңай колхозтун суг күжү-биле ажылдаар электростанциянын тудуу барык доозулган, ам чүге техниктиг дерилгези чоруп турар. Ук бригада шала туткан 12 өрээл-шканы болгаш планда көрдүңгө-ниден аңгыда 1 чуртталга бажы-

нын, нийтин чунар бажынын тудар деп турар.

Бо чылдын тудуг планын чогуур хуусаазында эки шынарыг доозар дээш бригада «Совет Тыва» колхозтун тудуг бригадалы-биле социалисттик чарышты чарган. Бо аразында социалисттик чарышка алган хүлээлгелерин күөседиң турарын ийн удаа түннел, хуралдарга чугаалашкан. Бо чорук тудуг ажылын дүргеделиринге улуг идиглиг болуп турар.

Тудуг бригадалында партиянын агитас-массалыг ажылдарын колхозта партия организашында эки организаштап турар. Тудуг бригадалынын 2 бөлүктөрүнде агит-хуудустар, хана солуннары үргүлчү үнүп турар. Тудугчуларга беселаларын, номчулгаларын чорудуп турар.

Ажылдың мурнакчы тудугчуларын агит-хуудустарга, хана солуннарга бижип турар. Ынчангаш агит нормазын ажык күөседиң турар мурнакчыларын саны улам өзүп турар. Коммунист эш Мыйтыкыч агит нормазын 143 хуу, Алдын-оол — 147 хуу, Дундума — 132 хуу, Даалкай — 130 хуу, комсомолчу кыстар Кол Сарга — 110 хуу, Эниле — 113 хуу күөседиң турар.

«Май 1» колхозун тудуг бригадалы социалист

Жак Дюкло полицияның чөңгээлиг чоруун илередип турар

Апелляциялык судтун даргазына Дюклодун удуранышы

ПАРИЖ. Франс Пресс агенттигинин дамыдып турары болза, Жак Дюклодун болчуучулары — адвокаттар Виллар биле Норман — Гусседе апелляциялык судтун бири даргазына Дюклодун моон адаанда хомудалын дамыдып бергенер:

«Мени май 28-те Гриничин шакырылган 21 шак 20 минута турду тудуп хоругдаан, ыңчалза-даа менээ чүгө дүүн Гриничин биле 18 хире шак турда — күрүнеңи иштики айыл чок чоруунуң талазы-биле буруулук чорукту кылган дээрзиниң дугайында меге буруудадышыккыны онааган. Конституцияның 22 чүдүнде айтып турар, парламентиниң дээп болбазының эргезин мен эдилеп турар-даа болзумза, мени тудуп хоругдааш, буруудадып турар.

Сүлчээлиг кылып турган черден мени тудуп алган деп чылдаганнап турарлар.

Ол барымдаа кандыг-даа үнденип чок. Мени буруудадып турар чүдү болза, оң политиктиг характерин маргышпайн турар болгаш каянда маргышпаанам чүдү болуп турар. Кем-буруу үлгедешкининиң үзүндө кижини тудуп алырга, политик талазына хамаарышпас дээрзи билдирген. Мени буруудадып турары кем-буруу үлгедешкининиң бадыйткапты дег ындыг чангыс-даа барымдааны тыйсаан дээрзин мен немей чугаалап тур мен: мен бодунун мурунда чоруп турганым орукта кадайым-биле ийилээ чоруп орувуста мени полицейжилер доктадып алганнар. Олар 10-гу округтун полициязының комиссариатына баргаш, менээ — мээң автомобилдини доктааткаш, мени тудар деп дужаалды алган бис — деп чугаалаан. Оң ап көргө, баш удур белеткел кылгаш, мени туткан дээрзи тодаргайы-биле көстүп турар-дыр.

Бодунун конституцияга удур үлгедешкинин чажыраын ордальдыр дээш чазак болза, катырынчыг хомегени чогаалдыр ужурга таварышкан: мээң автомашинама анаа-ла хевириня радиоприемниги чораанда болза, дамчыдылг кылды радио аппараты бар деп турар; мени үдөп

Немец улус боннун шериг сүлчээзинге удурланмышаан, чаңгыс-аай Германия-биле тайбың керээзин чарарын негеп турар

БЕРЛИН. Бүгү Германияда Аденауэрниң ат салганы чаңгыс талазы керээге удур, Совет Эвилелиниң саналдаанын өзугаар чыгыс аай герман күрүне-биле тайбың керээзин чарары дээш шимчээшкин улгадып турар.

Берлиндин америк секторунда Темпельгофта демир орук септелге заводунун 1400 ажылчы чоннар мээсалдуу үш хуралга боннда өжэргек Аденауэрниң ат салганы чаңгыс талазы шериг керээзинге удурлу чугаалааннар. Хуралдарга хүлээп алган резолюцияларында ол керээзин күштүг болдураарыга удур бүгү күжүн бээрин олар хүлээгенер.

Германияны катап боо-чепселгээрине удур ажылчыларның Берлин комитети резолюция хүлээп алган, ында Барын Берлиндин ажылчыларын массалык чыскаалдарже болгаш ол милитарисчи керээге удур ажыл соксадышыккыныч кыйгырып турар.

Ростокка чаңгыс талазы шериг керээзинге Аденауэрниң ат салганыга удур ажылчы чоннарның 30 муң киж иржиңчилг удурланышыккынын чыскаалап болган.

Лейпцигтин бир районунга Боннун чаңгыс талазы керээзинге удур 8 муң ажыг ажылчы чоннар удурланышыккынын чыскаалын кылып эрттиргенер. Чыскаалды киржикчилери Герман Демократтыг Республиканың чедип алган чедешкининер империалистерин бүгү чимезишкиннеринден камгалаар деп бодунун шийтирлини илереткен. Июнь

Тайбыңның национал чөвүлелиниң француз бюрозунун медегелели

ПАРИЖ. «Суар-диманш» солун тайбыңның национал чөвүлелиниң бюрозунун медегелелин парлаан. Медегелде май 31-де тайбыңның национал чөвүлелиниң бажыңыга полициянын чиндилге чорутканын шийтирлиг удурланышыккынын илередип турар.

«Полицейжилерниң алды шак дургузунда чорутканы ол чиндишкини болза, чөвүлелин архивтерин алар дээш ол болур деп медегелде чугаалап турар. Ол чиндишкини организациязының харысалгалык төлөөлекчилери чок турунда

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетин кин вудумчузу, бажын 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысалгалык редакторунун — 8—62; харысалгалык секретарының, — 4—98; пропаганда болгаш агитация, көдөө ажыг-агый, үлетипур болгаш транспорт, чагаа килдистериниң — 8—68, иштиги информация, бухгалтерияның — 3—65.

Агрессчи барын-герман милитаризминин каттап төрүтүнеринче орук

ПАРИЖ. Май 27-де Парижде «европа камгалалынын эвилелдежишикини» деп адаар керээ чардыган. Сонгу-атлантик эвилелинин кол кезээ болур ол бөлүгенишикинче Франция, Барын Германия, Италия, Бельгия, Голландия, Люксембург кирип турар.

Устүнде айтынган «эвилелдежишикин» фашистгитлерген генералдарның баштап турары барын-герман армияга катыжар «европа армиязын» тургузар ужурулг. Ындыг янзы-биле Барын Германиянын өжэргек чагырыкчы бөлүгүнч болгаш сонгу-атлантиктиң бөлүгенишикин күрүнелериниң сүлчээзиниң дугайында чугаа чоруп турар.

«Эвилелдежишикин» болгаш оң армиязының сонгу-атлантик эвилелдежишикин-биле тодаргай харылаазы ол керээнин уткамын херечилеп турар. Ол керээде «европа эвилелдежишикин» сонгу-атлантик керээзининг организациязындалан» чогуур саварыны ап турар болгаш дайын үезинде «европа армиязының» кол командачысы атлантика команддалы деп адаар команддалыга чагыртыр деп айтып турар.

«Европа армиязын» херек кырылгга удуртурун «сонгу-атлантик керээзининг организациязында консултация алганынын соонда» бодунун шийтирлин үндүрер комиссариатка дагытып турар.

Айтыкан керээни белеткенин болгаш чарганы ол бөлүгениши-

кичче кириген чурттарда ханы дүвүрээшкини үндүргөн, бир дугаарында Францияда дүвүрээшкин болган. АКШ, Англия, Франция болгаш Боннун чарганы чаңгыс талазы шериг керээни ышкаш «европа эвилелдежишикин» дугайында» керээ Барын Германияны агресси сонгу-атлантика эвилелдежишикинче кирип турар, катап тургустунуп турар барын-герман милитаризминин айылынын адаанда база катап кирген. Францияны туржу кошкп турары француз кижи бүрүзүнге билдингир болуп турар.

Бодунун чуртунун хөй-нитизиниң бодалын оожургадырыне чүткөш. Француз чазак сөөлгү минутада бир эвес Барын Германия бодунун хүлээлгезин үрээр ужур таварышса АКШ-тан болгаш Англиядан «магадылалды» негээн. Оң ужурунда май 27-де керээни чарып турар үеде үш күрүнелериниң декларациянын номчуп дыйнаткан. Ол декларацияда АКШ, Англия болгаш Франция «европанын камгалал эвилелдежишикин» бодун турар чоруунче чайгылыш чок сонугралды» чугаалап турар.

«Монд» солун «Айыылдыг орукта» деп эгелиг мурунку чүдүлү парлаан. Солунунун айтып турары болза, АКШ-тан, Англиядан Франциянын чазанын негээни «магадылал» болза, чүгө «хөй-нитизиниң дүвүрүн күзел-бодалын оожургадыр» сорулгалдыг.

(СЭТА).

Индияның Индор пөс-таавычыларының ажыл соксадышыккыны

ДЕЛИ. «Свадхината» солунун медегелеп турары болза, Индордун 25 муң пөс-таавычылары коммунист партиянын ол черде комитетиниң 12 кижигүннерин тудуп хоругдаанынга удурланып, ажыл соксадышыккынын организациястаан. Бир пөс-таавы фабрикасын хатганынга удурланып турар 8 муң ажылчынар ажыл соксадышыккыны кылганарга катышкан.

Индорда пөс-таавычыларын хөй санын киж иржиңчилг митингиз болуп эрткен. Тус черде эрге-чагырга чери бир неделянын дургузунда митингилер кылырын хоругдаан.

Барын талакы үш күрүнелерин чазак-биле шериг сүлчээзинге удур!

Барын Германиянын чурттакчыларынын ажыл соксадышыккыны

БЕРЛИН. Барын Германиянын чурттакчыларынын хөй кезин бүгү немец улус ышкаш, барын талакы күрүнелерин Барын Германия-биле шериг керээзинге шийтирлиг биле удурланып турар. Ол нийи национал шимчээшкинниң кал черден немец ажылчы чон туруп турар.

Барын Германиянын ажылчы чоннарын Аденауэрниң улуска удур политиказынга удурланышыккынын бир улуг шимчээшкини болза, парлакчыларның болгаш Барын Герман болгаш Барын-Бер-

лин солуннарынның бүгү ажылдакчыларын ийи хүнде болган ажыл соксадышыккыны болур. Ол ажыл соксадышыккынын түнелинде май 28-те болгаш 29-та Барын Германиянын чаңгыс-даа хоорайына база Барын Берлин чаңгыс-даа солун үнмээ. Барын-герман болгаш барын-берлин солуннарынның бүгү редакцияларының өскерликчилерин дузаламчызы-биле оода-ла улуг эвес «информация» хуудузу үндүрер деп оралдамышыккыны болдунмай барган.

(СЭТА).

Япон парламентиниң адаккы палатазы реакцылыг хоойлу төлөвилелин бадылаан

ТОКИО. Япон парламентиниң адаккы палатазы май 15-те «Үрегдекчи ажылдарын болдурубазы» дээр хоойлу төлөвилелин бадылаан. Бүгү-ле оппозициялыг партияларның төлөөлекчилери төлөвилеге удур бадылааннар. Оң мурунда ол хоойлу төлөвилелин адаккы палатазын юридика комиссиязы чугула эвес эдилгери кылгаш, бадылаан түргөн.

Ливан чазактын демократияга удур хемчеглери

БЕИРУТ. «Телеграф» солунун медегелеп турары болза, Ливаннун почта, телеграф болгаш информациянын министрствозу 1950 чылды март 15-те айтышыккынын күштүг болуп арттарын парлакчы шынзыктырган. Ол айтышыккыны өжэжар коммунист партиянын ажыл форудулгазын дугайында,

оң кижигүннериниң чыскаалдарга кирип турарын дугайында болгаш ол партияга хамаарып турар бүгү чүдүлери парлакчы парлаан хоругдап турар.

«Телеграф» солун ол хоругдашыккына удурланышыккынын илередип турар.

(СЭТА).

Кореяда болушкуннар

Кореяның Улустун армиязының Кол команддалынын дыңнады

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиказының Улустун армиязынын Кол команддалынын июнь 6-да медегелени болза:

Кореяның Улустун армиязынын катыжышыккынары кыдат улустун эки-турачы кезектериниң сырый детекчизи-биле америк-англи эжелчилерге болгаш лисынманчы шериглерге удур камгалалдык тулушкуннарын бүгү фронттарга эрги туруштарына чорударын үргүлчүлөп, оларнын дириг күжүнге бол-

гаш техниказынга улуг чидиргилерин таварыштырып турар.

Улустун армиязынын эвентиг кезектери болгаш адыжы-аңчыларнын отрядтары Корей Улус-Демократтыг Республиканын чурттакчыларлык пунктуларына халдаашкын нарга кирип турган дайынын самолеттарындан алды самолётту андара аткан болгаш дөрт самолётту үрей аткан.

(СЭТА).

Кочжедо ортулукта туттурган шериглерин араатанзы-биле аажылап турар

НЬО-ПОРК. Ассошиэтед Пресс агенттелинин корреспондентиниң Кочжедо ортулуктан медегелеп турары болза, америк болгаш англи шериглер карак чажы төгүлдүрер газты бомбаларын ажыгавышаан, а ол ышкаш чыдалар-биле туттурган шериглерни чыскаалын таралдыр сывырган болгаш 3.350 туттурган шериглери хоругдаан секторда туттурганнарын «командылап черин болгаш амбулаториязын» үргөд чок кылган. Корреспондентиниң айтып турары-биле алырга, туттурган шериглерин чыскаалын, генерал Боутнерниң реторга келири болгаш туттурган шериглер-биле чугаалажышыккыны кылырын албадары-биле организациястаан. Ыңчалза-даа Боутнер секторнун эжиниче киреринден ойталаан болгаш «Катышкан Нацияларның солдаттары чыскаалнаары канчаар таралдыр сывырып турганын ырактан хайгаарап көрүп турар.

Юнайтед Пресс агенттелинин корреспондентини туттурган шериглери америкнаарны хангы өзү-биле чаа аажылашыккынын талазы-биле бижип турары болза:

Америк болгаш англи шериглер май 29-та карак чажы төгүлдүрер газты бомбаларын оқтап, боолавышаан, Кочжедо ортулукта дагер

секторунче кирген болгаш туттурган шериглери хөй эвес санын кижилг бөлүктөргө чарып эгелээ. «Кажан шериглер аңаа келгенде болгаш барактары үргөд эгелээнде шуту чүве карак чажы төгүлдүрер газ-биле долдунган турган» деп корреспондент бижип турар.

НЬО-ПОРК. Ассошиэтед Пресс агенттелинин корреспондентиниң Кочжедо ортулуктан медегелеп турарында билдинип турары болза, май 29-та туттурган шериглери америкнаарның туразында аажылап турганын үезинде англи болгаш америк солдаттар «66» сектордан Корей Улус-Демократтыг Республиканын хөй санын туттарын эжелеп алган. Ыңчалза-даа америк болгаш англи солдаттарның чоруй барганын соода каш-ла минута эрткенде туттурган шериглер ийи тутку база катап азып алганнар. Туттурган шериглер интервентилерин араатанзыг чоруун буруу шаап турар плакаттары база аскаан.

ЛОНДОН. Рейтер агенттелинин Токиода корреспондентиниң медегелени тодаратынып турары болза, май 30-де эртен америк «камгалал» кезээ Кочжедо ортулукта туттурган шериглер лагеринден 4 туттурган шериглери өлүргөн болгаш 3 кижини балыгалаан.

БУТ-БӨМБҮҮ

Обласка бирги чер дээш

Июнь 8-те, дыштаныр хүнде, Совет Тываның беш чыл ою аттыг стадионга бут-бөмбүүнүн талазы-биле обласка бирги чер дээш маргылдаага «Искра» биле типография командазы ужурашканнар.

Эртен чашкын болуп тургаш, дүште аязы берген. Ойнаар шөл хөлчөк эки апарган турган. Бичи-даа бурт дээр довурак чок, серия болгаш хат-даа хадывайн турган. Кызылчылар стадионнун трибуналарын долдурушкан, солун ужуражылганын оюнун көөрүн майып турганнар. Ыңчалзажок көрүкчүлөр боттарының манаан күзелин ойнакчылар шынзыктырбайн барганынга хомудааннар.

Маргылдаа чалгаарчыг, солун эвес болуп эрткен. Кайы-даа командазын камгалал шугумунда ойнап турарлар халдаашкы шугумунда ойнакчылардан дээрзин көргүскен. Ол дугайында мындыг чижек четгир характеристиканы бээр: «Искраның» халдакчызы Чүдүм хаалгаже сеокатап тепкен, оң иштинде ийзини 3—4 метр черден вратарь чок ээн

эжикче тепкен, а чаңгыс-даа бөмбүк кирип шыдааан. Ол ышкаш типографиячыларның солагай талаккы кыдыга халдакчызы Е. Маладин камгалакчы чок вратарынын мурунуга бөмбүктү үш катап чидирип алгаш база кирип шыдааан.

Оюнунч бирги чарты 0:0 болуп доозулган. Чапсар сөөлүнде оюн база-ла чалгаарчыг, солун эвес хевээр турган. Оюнунч төнчүзүнге чедир 10 минута артык турда «Искрачылар» типографиянын вратарынын алаадалын ажыглап, бир бөмбүктү кириггенер. Ол бөмбүк — ужуражылганын салымын шийтирлээ. «Искра» командазы типографияны 1:0 санга уткан.

Командаларынын чүге багай ойнап турарын, оларның оюнга мергежил чүге өрүдөвейн турарын күш-культура болгаш спорт херээнин область болгаш хоорай комитеттери тодаргайлап тыкшаш, футболистерин клазын бедидер талазы-биле чугула хемчеглери доп-дораан ап чорудары негетинип турар.

Харысалгалык редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Скарлатина — айыылдыг, халдавырлыг аарыг

Аарыг уругларның ойнаан чүдүлдерин болгаш хевин дамчыштыр, ол ышкаш чугаалажылга үезинде чөдүлден, база аарыг кижилер-биле харылзашкан кижилерни дамчып скарлатина халдаар.

Скарлатинадан аараан кижини бажыңыга барган киж и болза, оң халдавырын бодунун бажыңыча аппараты, калдык уругларына чышырып болур.

Уругнун мага-бодунга шившиклер үнүп, боостаазы аарыг берзе, бажыңыңарже эмчини дораан-на чалаанар.

Скарлатина ангина хевирлиг, шившик үнмөй анаа эрттип база болур.

Медицина ажылдакчылары диагнозун скарлатина деп илередип тургускан болза, уругну доп-дораан эмнедгече чедирер.

Аарыг уругну шимчестейн чыттырар, аыш-чемин таарыштырар болгаш чөп эмизери чугула негетинер.

Скарлатина бүрүектерин болгаш кулактарның хуудуп аарааны хевирлиг үргүлчү калаанар турар.

Уругну эмнедгече чорудупканынар соонда, уругнун хевин болгаш бажыңын иштин дезинфекцияларын (эм холуктуг эзилдиргилер-биле арыглаарын) негетинер.

Скарлатинадан азырп эрттирген уругдар 40 хонуктун иштинде бодун долгандыр турар уругларга халдавырын таралдып болур.

ИЕЛЕР! Аарыг уругларны калдык уругларже, калдык уругларны аарыг уругларже чоокшулаштырып харылзаштырбанар!

Тыва областың санитар чырыдышыккыны Бажымы.

партия амьдралынын, культура болгаш уран-чүүү килдистериниң — 8 —